

УДК 811.161.2

Л.В. РЯБЕЦЬ, кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник відділу діалектології
Інститут української мови НАН України
вул. Михайла Грушевського, 4, Київ, 01001
E-mail: riabetslv@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4829-715X>

Л.Я. КОЛЕСНИК, кандидат філологічних наук,
науковий співробітник відділу діалектології
Інститут української мови НАН України
вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: nezabydka.86@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3321-2942>

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ДІАЛЕКТИ В СИНХРОНІЇ ТА ДІАХРОНІЇ: МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ПІЗНАННЯ»

Перша чверть ХХІ ст. позначена посиленням уваги лінгвістів до феномену народної мови, адже діалекти містять укр. необхідні свідчення для розв'язання багатьох засадничих мовознавчих проблем і водночас є одним із потужних джерел розвитку національної літературної мови. Упродовж цього періоду в українській діалектології створено значну емпіричну базу: діалектні словники різного типу, регіональні й тематичні атласи, хрестоматії діалектних текстів, — що є фактами локальної історії та важливим джерелом культурологічної інформації про Україну та українців.

Поява нових засобів фіксації діалектного матеріалу, а відтак — нових можливостей його інтерпретації та аналізу зумовила розширення наукової проблематики діалектологічних досліджень.

Незаперечний вплив на діалекти мають суспільно-історичні процеси: зміни адміністративно-територіального устрою, міграції населення тощо, які потребують вчасного реагування й виваженої наукової оцінки.

Цитування: Рябець Л.В., Колесник Л.Я. (2023). Міжнародна наукова конференція «Діалекти в синхронії та діахронії: методи і прийоми пізнання». *Українська мова*, 3(87), 133—137.

© Видавеш ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Відділ діалектології Інституту української мови НАН України як координаційний центр діалектологічних досліджень в Україні організував низку міжнародних наукових заходів у серії «*Діалекти в синхронії та діахронії*» для зосередження уваги вчених на розв'язанні ключових проблем сучасної діалектології: виокремлення місця й ролі українських діалектних систем у загальнослов'янському контексті (2014, 2018), значення діалектного тексту як інструмента й об'єкта діалектологічних студій (2015), дослідження трансформації діалектного континууму та проблеми лінгво-екології (2016), окреслення місця діалектології у структурі лінгвістичних знань (2018), з'ясування статусу та евристичного потенціалу українських діалектів (2020).

Логічним продовженням цієї традиції стала Міжнародна наукова діалектологічна конференція «*Діалекти в синхронії та діахронії: методи і прийоми пізнання*», яка відбулася 20—21 квітня 2023 р. в Інституті української мови НАН України в онлайн-режимі на платформі Google Meet.

У науковому заході взяли участь 72 особи: представники наукових установ та діалектологічних центрів закладів вищої освіти України (Вінниці, Глухова, Житомира, Івано-Франківська, Ізмаїла, Кам'янець-Подільського, Києва, Кривого Рогу, Кропивницького, Луцька, Львова, Слов'янська, Полтави, Сум, Ужгорода, Умані, Харкова, Черкас, Чернівців) та 15 гостей із закордонних науково-освітніх установ Республіки Польщі, Чеської Республіки, Хорватії, Республіки Північної Македонії, Молдови.

Конференція тривала два дні у форматі пленарних та секційних засідань, упродовж яких було заслухано 41 доповідь. Кожен блок повідомлень завершували жваві й плідні дискусії.

Широка проблематика конференції дала змогу врахувати й охопити всі етапи роботи діалектолога, а насамперед методи і прийоми пізнання діалектного матеріалу, новації та перспективи діалектологічних досліджень.

На пленарному засіданні виголошено ґрунтовні доповіді, що представляють окремі напрями діалектологічних студій: окреслення дослідницьких стратегій у вивченні українських діалектів (**П.Ю. Гриценко** «*Дослідницькі стратегії у вивченні українських діалектів*»), моделювання діалектного простору (**Т.О. Ястремська** «*Моделювання діалектного простору: переваги та перспективи*»), проблеми взаємодії діалектів та літературної мови (**Б.О. Коваленко** «*Формування літературного стандарту: проблема діалектно-літературної взаємодії*»).

Особливо цінною була присутність на конференції закордонних учасників міжнародного наукового проекту *Загальнослов'янський лінгвістичний атлас*. Доповіді, що ґрунтувалися на багатому всеслов'янському матеріалі, вразили глибиною його осмислення й аналізу. Зокрема, особливо зацікавили повідомлення про роль національного атласу в роботі над картами *Загальнослов'янського лінгвістичного атласу* (**М.П. Антропаў** «*Нацыянальны атлас у працы на АЛА: беларуская праекцыя*»), про конкретні граматичні явища: протезу в хорватських говорах (**А. Celinić, М. Menac-Mihalić** «*Okom i uhom o protezi u hrvatskim govorima*»), особливості заперечних займенни-

ків у слов'янських мовах (**А. Панчевска** «Одречните заменки во македонскиот јазик во однос на другите словенски јазици (според материјалите од ОЛА)»), плюсквамперфект у македонських діалектах (**Д.А. Јанкулоски** «За плюсквамперфектот во западните македонски дијалекти»), форми вищого ступеня порівняння прикметників у слов'янських діалектах (**М. Маєр, Р. Шептинський** «Коли менше значить більше? Безсуфіксні форми вищого ступеня порівняння прикметників у слов'янських діалектах»).

Постійні учасники українських діалектологічних зустрічей, дослідники з Республіки Польщі, ознайомили зі здобутками в царині польської регіональної лексикографії (**Ж. Sierociuk** «Poznańska leksykografia gwarowa»), лексикології (**Ж. Kobus** «Leksyka meteorologiczna w języku mieszkańcyw wielkopolskich wsi dawniej i dziś — wyniki kwerendy», **К. Zagłoba** «Współczesne badania leksyki pola WYPOSAŻENIE I WYSTRYJ DOMU WIEJSKIEGO na przykładzie języka mieszkańcyw okolic Poddębic (Polska centralna)») та методики записування діалектного матеріалу (**В. Osowski** «Badania gwary w Konińskiem (Polska centralna) dawniej i dziś», **К. Stempel-Gancarczyk** «Sposoby zapisywania gwary podhalańskiej — teoria i praktyka»).

Особливу увагу вчені звернули на нові методи збирання діалектного матеріалу (**М.С. Делюсто** «Діалектні тексти, інтерв'ю за питальниками й мовні біографії як джерела вивчення мов і діалектів південнобессарабського ареалу», **Г. Augustyniak-Żmuda** «Idiolekty bilingwalnych przesiedleńcyw z województwa stanisławowskiego, tarnopolskiego i lwowskiego zamieszkałych w regionie lubuskim»), прийоми пізнання міського мовлення (**Г.В. Сікора** «Методи та прийоми пізнання міського мовлення») і технічні можливості для створення лінгвістичних карт, укладання традиційних та онлайн-вих лексиконів, баз даних (**М. Вашичек** «Створення Лексичної бази даних південнокарпатських говорів за матеріалами І. Панькевича»).

У доповідях учасників конференції на багатому фактичному матеріалі представлено дослідження діалектної мови на всіх мовних рівнях: спостереження за надсегментним рівнем діалектів — динамікою наголошування (**Г.С. Кобиринка** «Динамічні процеси в українській акцентній системі»), фонетикою говіркового мовлення (**Н.С. Вербич** «Фонетична виразність діалектного мовлення», **Х.М. Стецик** «Фонетична система говірки села Слобідка Коломийського району Івано-Франківської області») та особливостями діалектної граматики (**Л.Я. Колєсник** «Грамматична структура покутської говірки с. Прутівка (Карлів)», **О.В. Юсікова** «Особливості функціонування атрибутивів у діалектній мові (на матеріалі українських говірок Закарпаття)»).

Традиційно багато доповідей було присвячено проблемам номінації в діалектах (**М.В. Поїстогова** «Поліномінація в українських говірках і формування літературного стандарту», **Н.М. Глібчук** «Локалізми календарної обрядовості в надсянській говірці села Рогізного на Яворівщині»), з'ясуванню генези діалектизмів (**М.В. Вербовий** «До питання про походження дієслова “перebarанча́ти”»), дослідженню семантичної структури окремих груп лексики (**Г.І. Мартинова** «Мікрополе колоративів у діалектній мові»).

лектних текстах», **І.В. Задорожня** «Описові номени народної географічної лексики (на матеріалі центральних та північних середньонаддніпрянських говірок)», **Я.О. Литвиненко** «Структурна організація тематичної групи лексики “Назви птахів” (на матеріалі східнополіських говірок)»).

Низка доповідей стосувалася діалектної фразеології (**Т.В. Щербина** «Фразеологічні одиниці як віддзеркалення картини світу діалектоносія», **В.В. Денисюк** «“Загнати в тарпати”: історія фразеологізму»).

В окремих доповідях дослідники вияскравили функції діалектного тексту не лише як письмової інтерпретації говіркового мовлення, а як дискурсу (**М.І. Голянич** «Засоби реалізації прагматичних компонентів значень у діалектному дискурсі») та можливого джерела вивчення концептів (**В.Р. Дячук** «Діалектне мовлення як джерело дослідження концепту»).

Важливе місце серед заявлених досліджень посіла проблема лексикографування діалектного мовлення — відхід від диференційного принципу, використання різних джерел для формування реєстру, широке ілюстрування тощо; простежено історію змін і підходів до створення словника однієї говірки (**Л.В. Рябець** «Від словника специфічної лексики до мовного портрета однієї говірки: до історії питання»), способи представлення деяких груп лексики в діалектних лексиконах (**С.С. Поліщук** «Лексика говірок Середнього Надбужжя в діалектному словнику»).

Дослідники заторкнули й питання буття діалектного слова у фольклорі, творах художньої літератури та словнику (**В.В. Грещук, В.В. Грещук** «Лексикографічне опрацювання онімної лексики в словнику «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові», **Р.Л. Сердега** «Фольклорне слово як об'єкт української діалектної лексикографії»).

Усі теоретичні й методологічні аспекти доповідей ґрунтувалися на багатому фактичному матеріалі з різних куточків України. Крім того, було зацентровано увагу також на проблемах дослідження українських діалектних анклавів за кордоном (**М.М. Ткачук** «Лексикографічні джерела вивчення українських анклавних говірок»).

Учасників конференції зацікавили доповіді про інновації у викладанні української діалектології в закладах вищої освіти, зумовлені вимогами часу, а саме: новітній підручник із цієї навчальної дисципліни (**О.М. Костів, Н.М. Глібчук** «Інноваційність у викладанні діалектології у вищій школі»), спроби створення інтерактивних лінгвістичних карт і популяризації багатства діалектного мовлення через відповідний контент у соціальних мережах та на YouTube-каналах (**Т.М. Тищенко** «Новітні інструменти збору і представлення діалектного матеріалу»).

Підсумкове пленарне засідання було присвячене регіональній діалектології: заслухано доповіді про стан і розвиток українських говірок в одному з поліетнічних регіонів України (**А.О. Колесников** «Динаміка українських говірок і мовної ситуації в межиріччі Дністра і Дунаю») та презентовано напрацювання з вивчення місцевих діалектів викладачів і студентів Ужгородського національного університету (**Н.Ф. Венжинович** «Здобутки сучасної закарпатської діалектної фразеології»).

Підбиваючи підсумки конференції, учасники узагальнили основні теоретичні питання, порушені в доповідях, окреслили перспективи розвитку діалектології як мовознавчої науки. Особливу увагу акцентували на потребі употужнення досліджень діалектного мовлення й активного розвитку емпіричної бази української діалектології, створення кадастру мовних фактів, упорядкуванні національних архівів, розширенні меж усталених моделей інтерпретації матеріалу та пошуку нових форм його аналізу і представлення.

Під час розв'язання актуальних завдань важливою є координація зусиль представників усіх слов'янських діалектологічних шкіл, що спонукає до активного наукового спілкування й тісної співпраці.

Наукову хроніку отримано 18.05.2023

Liudmyla Riabets, Candidate of Sciences in Philology,
Senior Researcher of the Department of Dialectology
Institute of the Ukrainian Language of the National Academy
of Sciences of Ukraine
4 Mykhailo Hrushevskiy St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: riabetslv@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4829-715X>

Liudmyla Koliesnik, Candidate of Sciences in Philology,
Researcher in the Department of Dialectology
Institute of the Ukrainian Language of the National Academy
of Sciences of Ukraine
4 Mykhailo Hrushevskiy St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: nezabydka.86@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3321-2942>

THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
“DIALECTS IN SYNCHRONY AND DIACHRONY:
METHODS AND PROCEDURES OF ACQUIREMENTS”